

Ik leer
mooie zinnen
schrijven!

Handleiding
Groep 8

Met de activiteiten willen we bereiken dat leerlingen 'zinsbewust' worden en nadenken over hun schriftelijke formuleringen, zodat zij mooie en goede zinnen leren formuleren.

- 1 De lessen gaan over schrijven, maar het zijn vooral 'praatlessen'. Door samen met leerlingen te praten over de kwaliteit of de tekortkomingen in zinnen, worden zij zich ervan bewust dat zij tijdens het schrijven van een tekst na moeten denken over alternatieven.
  - Belangrijk is dat u hardop denkend voordoet hoe zinnen geformuleerd kunnen worden en dat er alternatieven zijn.
  - Vaak zal gevraagd worden: 'Moeten we nog iets aan de volgorde van de woorden veranderen?', 'Welke woordjes zijn overbodig en kunnen weg?', 'Klinkt de zin mooi genoeg?', 'Is de betekenis van de zin duidelijk genoeg?'
- 2 In veel lessen maken leerlingen van twee korte zinnen één langere zin.
  - Zij leren na te denken over het gebruik van voegwoorden. Maar ze leren ook dat het voegwoord soms vooraan staat: 'Omdat ik grieperig ben, blijf ik vandaag thuis.'
  - De kern van elke les is het 'taalbeschouwend' gesprek met leerlingen. Een gesprek over taal en denken: is het een tegenstelling, een verklaring, een oorzaak of gevolg of een toelichting? Gebruik dit soort begrippen dus ook!
  - Richt uw aandacht eerst op de zinsbouw (loopt de zin goed, kan het anders), en pas daarna op het gebruik van hoofdletters en interpunctie.
- 3 Niet alles uit het werkboekje moet gemaakt worden. Liever minder zinnen bedacht van goede kwaliteit, dan veel zinnen van matige kwaliteit.
- 4 De activiteiten stimuleren de zelfsturing. Elke les begint met het observeren van een voorbeeld, daarna wordt begeleid geoefend en werken leerlingen zelfstandig.
- 5 Goed formuleren is ook buiten de taallessen van belang. Bingokaarten of stickervellen met geleerde voegwoorden stimuleren tijdens zaakvaklessen dat leerlingen hier aandacht aan besteden.
- 6 Goede feedback zet kinderen aan het denken en richt zich op meer dan spelling en interpunctie. Laat leerlingen elkaar feedback geven met steunzinnen zoals:

Geef een top:

- Zin ... vind ik heel duidelijk, omdat...
- De volgorde van zin ... vind ik heel goed.
- Zin ... vind ik origineel bedacht.
- Je hebt goed nagedacht over waar de punten en komma's moeten staan.
- Goed dat je in de zin ... woorden niet twee keer gebruikt hebt

Geef daarna een tip:

- Ik zou nog even kijken naar de volgorde van de woorden in zin ...
- Ik denk dat zin ... duidelijker kan.
- Volgens mij kun je in zin ... nog wel wat woorden weglaten.
- Ik zie dat je in zin ... een komma weggelaten hebt.
- Om zin ... duidelijker te maken, moet je misschien nog wat woorden toevoegen.

U kunt een mooie-zinnen-muur maken waar de mooiste voorbeelden van werk van leerlingen komen te hangen: dit stimuleert het bedenken van goede en mooie zinnen.

Doelenoverzicht

- Leerlingen zijn kritisch op de bouw van hun zinnen: zij denken na over het gebruik van passende voegwoorden, over de interpunctie en over de duidelijkheid van hun zinnen.
- Leerlingen zijn in staat om op basis van meer informatieve bronnen een tekst in eigen woorden te schrijven.
- Leerlingen zijn in staat om met behulp van de vragen: wie, waar, wanneer, waarom, hoe in zelf bedachte zinnen een korte tekst te schrijven met een titel en concluderende zin.
- Leerlingen zijn in staat om met passende voegwoorden zinnen te schrijven waarin een tegenstelling, overeenkomst, toelichting, oorzaak, gevolg, doel of verklaring wordt uitgewerkt.
- Leerlingen zijn in staat om bij een gegeven tekst een samenvattende tekst te schrijven, waarbij ze de essentiële informatie in eigen taal parafraseren, en waarbij ze de tekst voorzien van een passende titelzin en een concluderende zin.
- Leerlingen zijn in staat het voegwoord ofschoon in hun teksten te gebruiken en ook de woordgroepen 'als gevolg van', 'ten eerste, ten tweede, ten derde', 'ook is het zo dat, verder is het zo dat, tot slot is het zo dat.'

Activiteit 8.1

Duur van de activiteit: 45 minuten

Vorbereiding

- Werkblad 1 voor leerlingen
- In het lokaal hangen de denkwoordenkaart en de steunkaart.
- De tekst Vincent van Gogh en de steunkaart staan klaar op digibord.

Vincent van Gogh is een bekende Nederlandse schilder uit de 19e eeuw. Hij tekende veel zelfportretten, landschappen en bloemen in een eigen stijl. Vincent van Gogh sneed zijn oor af. Waarom deed hij dat?

Over de ziekte van Van Gogh is veel geschreven. In zijn eigen tijd dachten doktoren dat hij leed aan een bepaalde vorm van epilepsie, waardoor hij trilde en soms onverwacht viel. Van Gogh leed echter ook aan bewustzijnsstoornissen, hij had depressies, waardoor hij zwaarmoedig en somber was. Regelmatig had hij zelfmoordneigingen.

Ook leed hij aan psychoses: hij werd dan angstig en zag allerlei dingen die er niet waren.

Er was duidelijk sprake van slechte periodes (met 'aanvallen', die soms enkele dagen tot een aantal weken konden duren) en goede periodes, waarin hij heel rustig was en heel geconcentreerd met zijn schilderwerk bezig was.

Vincent van Gogh dronk teveel absint, een sterk alcoholische drank, wat niet goed was voor zijn gezondheid. Hij was ook vaak eenzaam.

Toen Van Gogh een stukje van zijn (linker)oor afsneed, zat hij in zo'n slechte periode, waarbij hij niet goed sliep en allerlei hallucinaties had. Zijn zelfverminking wordt vaak beschreven als een daad uit woede of wanhoop vanwege het dreigende vertrek van schilder en goede vriend Gauguin, maar de belangrijkste oorzaak was waarschijnlijk een opkomende aanval van zijn ziekte.

Denkwoordenkaart

Tegenstelling:	maar • echter • toch • aan de ene kant, aan de andere kant • enerzijds, anderzijds hoewel • ofschoon • behalve als
Overeenkomst:	net zoals • hetzelfde als • is vergelijkbaar met
Toelichting:	bijvoorbeeld • ter illustratie • dat wil zeggen • zoals • daarbij kun je denken aan
Oorzaak en gevolg:	doordat • daardoor • waardoor • dat komt door • dat heeft te maken met als gevolg van
Doel en middel:	om te • daarmee • met de bedoeling
Verklaring:	omdat • want • namelijk • daarom • aangezien • immers • om die reden

Doelen

- Leerlingen zijn in staat om in een gegeven tekst de tegenstellingen, overeenkomsten, toelichting, oorzaken en gevolgen, en verklaringen te vinden en te verwoorden.
- Leerlingen kunnen met behulp van een steunkaart in eigen woorden een tekst parafraseren en voorzien van een passende titel en een concluderende zin.

Vul de steunkaart samen in:

titel

wie

wat

waarom

conclusie

Inleiding

In de vorige jaren hebben de leerlingen geleerd hoe ze mooie en duidelijke zinnen moesten schrijven. Ze leerden niet alleen dat elke zin met een hoofdletter begint en met een vraag-, uitroep- of punt eindigt, maar leerden ook hoe ze van twee korte zinnen een samengestelde zin konden maken. Ze kozen dan steeds een voegwoord dat 'logisch' was. Vraag de kinderen of ze nog voorbeelden kunnen geven van voegwoorden en of ze ook kunnen uitleggen IN WELKE SITUATIE ze dat voegwoord kunnen gebruiken.

Instructie

Gebruik de denkwoordenkaart om hen te helpen op ideeën te komen. Laat ze bij het genoemde voegwoord een zinnetje bedenken en ga hierover in gesprek. Gebruik in het gesprek over de genoemde voorbeelden de begrippen: voorbeelden, tegenstelling, toelichting, verklaring, oorzaak, gevolg, doel en middel. Formuleer steeds wat de functie van het voegwoord is.

Lees steeds een zin voor en vraag de leerlingen na te denken: is het een voorbeeld, tegenstelling, een oorzaak of gevolg, een verklaring, toelichting, of een doel of middel. Start eerst met een voorbeeld:

'Om te voorkomen dat iedereen besmet raakt met het Coronavirus, roept de regering iedereen op om zoveel mogelijk binnen te blijven.'

Formuleer dan: 'Wat de regering wil bereiken is dat zo weinig mogelijk mensen besmet raken. Dat is hun doel. Om dat te bereiken vragen ze iedereen binnen te blijven. Dat is het middel om het doel te bereiken. Dit is dus een doel-middel-zin.'

- 1 Dat Messi niet meer altijd de beste speler op het veld is, heeft te maken met zijn leeftijd. (verklaring, oorzaak, gevolg)
- 2 Er zijn mensen die overtuigde vegetariërs zijn, maar ook mensen die dol op vlees zijn. (tegenstelling)
- 3 Om de stijging van de zeespiegel tegen te gaan, zullen er maatregelen genomen moeten worden. (doel en middel).

Ga hierna samen met de leerlingen kijken naar de tekst van Vincent van Gogh. Zien ze voorbeelden, oorzaken, gevolgen, verklaringen, toelichtingen, tegenstellingen? Lees eerst de tekst voor (of laat deze voorlezen) en laat de kinderen nadenken over de vraag. In onderstaande tekst staat in kleur de veronderstelde denkrelatie.

Zien jullie stukjes in de tekst waar **voorbeelden** worden gegeven?

Zien jullie stukjes waarin een **verklaring** staat, een **oorzaak en gevolg**?

Zien jullie ook een **tegenstelling**?

Vincent van Gogh is een bekende Nederlandse schilder uit de 19e eeuw. Hij tekende veel **zelfportretten, landschappen en bloemen** in een eigen stijl. Vincent van Gogh sneed zijn oor af. Waarom deed hij dat?

Over de ziekte van Van Gogh is veel geschreven. In zijn eigen tijd dachten doktoren dat hij leed aan een **bepaalde vorm van epilepsie, waardoor hij trilde en soms onverwacht viel**. Van Gogh leed echter ook aan **bewustzijnsstoornissen, hij had depressies, waardoor hij zwaarmoedig en somber was**. Regelmatig had hij **zelfmoordneigingen**. Ook **leed hij aan psychoses: hij werd dan angstig en zag allerlei dingen die er niet waren**.

Er was duidelijk sprake van **slechte periodes** (met 'aanvallen', die soms enkele dagen tot een aantal weken konden duren) en **goede periodes**, waarin hij heel rustig was en heel geconcentreerd met zijn schilderwerk bezig was.

Vincent van Gogh **dronk teveel absint**, een sterk alcoholische drank, wat niet goed was voor zijn gezondheid. Hij was ook vaak **eenzaam**.

Toen Van Gogh een stukje van zijn (linker)oor afsneed, zat hij in zo'n slechte periode, waarbij hij **niet goed sliep en allerlei hallucinaties** had. Zijn zelfverminking wordt vaak beschreven als **een daad uit woede of wanhoop vanwege het dreigende vertrek van schilder en goede vriend** Gauguin, maar de belangrijkste oorzaak was waarschijnlijk **een opkomende aanval van zijn ziekte**.

Vul hierna samen met de leerlingen de steunkaart in: over wie gaat het verhaal? Wat is het belangrijkste onderwerp? Komen we erachter waarom dit gebeurde? Laat de leerlingen in het werkboekje opdracht 1 pakken.

1

Samen werken aan een tekst over Vincent van Gogh!

wie

Vincent van Gogh

wat

Over het afsnijden van het oor

waarom

Epilepsie, trillen, vallen
Bewustzijnsstoornissen
Depressies
Zwaarmoedig en somber
Zelfmoordneigingen
Eenzaamheid
Teveel drinken
Slecht slapen
Hallucinaties

Formuleer nadat de steunkaart centraal is ingevuld dat deze tekst een verklaring geeft over de vraag waarom van Gogh zijn oor afsneed.

Vraag of de leerlingen een suggestie hebben voor een goede titel. Vul die in op de steunkaart.

Verwerking

Als verwerking krijgen de leerlingen de opdracht om in tweetallen in een paar mooie zinnen de conclusie op de steunkaart te verwoorden.

Geef ze voordat ze daarmee beginnen de volgende aanwijzingen:

Het was een verklarende tekst, waarin veel oorzaken werden gegeven. Dat betekent dus dat je van de denkwor- denkaart vooral de volgende woorden kunt gebruiken:

doordat, daardoor, waardoor, dat komt door, dat heeft te maken met, als gevolg van, omdat, want, namelijk, daarom, aangezien, immers, om die reden.

Probeer twee mooie zinnen te maken, waarbij je uit deze woorden kiest. De leerkracht doet voor hoe dat zou kunnen. 'Ik wil schrijven over de zelfmoordneigingen en de zwaarmoedigheid. Ik kies een van de woorden van de denkwor- denkaart: 'om die reden'. Dan beden ik een mooie zin. 'Vincent van Gogh was vaak in een treurige bui en wilde soms een eind aan zijn leven maken. Om die reden werd hij zo verward, dat hij zijn oor afsneed.' Wijs de kinderen erop dat je met woorden hebt gespeeld: zwaarmoedigheid is veranderd in 'een treurige bui', en zelfmoordneigingen is vervangen door 'een eind aan zijn leven willen maken'.

Reflectie

Lees samen met de leerlingen een selectie van hun conclusies die op het digibord geprojecteerd staan.

Stel daarbij vragen als:

- Is de zin duidelijk?
- Moet er iets aan de volgorde van de woordjes veranderen?
- Moeten er overbodige woorden weg?
- Is er gedacht aan de interpunctie en de hoofdletters?

1

Samen werken aan een tekst over Vincent van Gogh!

wie

wat

waarom

titel

conclusie

Activiteit 8.2

Duur van de activiteit: 45 minuten

Vorbereiding

- Werkblad 2.
- Op digibord tekst over de geit en de koe (van de site www.zozitdat.nl).

Een koe en geit zijn beide herkauwers. Je zou zeggen dat de boerderijdieren daarom hetzelfde soort drolletje draaien. Maar dat is niet zo! Hoe dat kan? Lees snel verder voor het antwoord. Vooruit met de geit! Het verschil tussen beide dieren is hun eetgewoonte: een koe geniet van een veld vol grassprietten, terwijl een geit smult van takjes van struiken of jonge bomen. Takken zijn natuurlijk wat harder dan grassprietten. Ook haalt een geit beter water uit z'n hapje dan een koe. Daardoor heeft een geit hardere, rondere hoopjes

- Steunkaart en denkwoordenkaart zichtbaar voor leerlingen.
- Zinnen op digibord:
Koeien en geiten zijn allebei weidedieren. De poep van geiten en koeien is heel anders.
- Zinnen op digibord:
Jan en Marieke hebben zin in iets lekkers
Jan en Marieke nemen beiden wat anders. (vertel dat Jan een blokje kaas neemt en Marieke een dropje)
Zeg hardop denkend hoe je deze twee zinnen kunt verbinden met 'hoewel' en 'ofschoon'. Mochten leerlingen ideeën hebben: betrek hen bij het voorbeeld.
Hoewel Jan en Marieke zin hebben in iets lekkers, nemen ze beiden iets anders.
Ofschoon Jan en Marieke zin in iets lekkers hebben, nemen ze beiden wat anders.

Doelen

- Leerlingen zijn in staat om tegenstellingen in een samengestelde zin te formuleren met behulp van de voegwoorden 'hoewel' en 'ofschoon'.
- Leerlingen zijn in staat om in een tekst aan te geven waar de oorzaken, gevolgen, verklaringen en tegenstellingen zitten.
- Leerlingen zijn in staat om in een concluderende zin een tekst in eigen woorden samen te vatten en kunnen deze tekst voorzien van een passende titel.

Inleiding

In de vorige les hebben we een tekst gelezen over Vincent van Gogh. Wie kan nog vertellen wat voor een soort tekst dat was (een verklarende)? We hebben toen geleerd dat een steunkaart ons helpt om de gelezen tekst te begrijpen en om in eigen woorden de tekst kort samen te vatten. In zo'n samenvatting zeg je in het kort wat jouw conclusie is. Vandaag oefenen we opnieuw het samenvatten van een tekst met de steunkaart.

Instructie

Zet op het bord de volgende tekst:

Een koe en geit zijn beide herkauwers. Je zou zeggen dat de boerderijdieren daarom hetzelfde soort drolletje draaien. Maar dat is niet zo! Hoe dat kan? Lees snel verder voor het antwoord. Vooruit met de geit! Het verschil tussen beide dieren is hun eetgewoonte: een koe geniet van een veld vol grassprietten, terwijl een geit smult van takjes van struiken of jonge bomen. Takken zijn natuurlijk wat harder dan grassprietten. Ook haalt een geit beter water uit z'n hapje dan een koe. Daardoor heeft een geit hardere, rondere hoopjes.

We gaan eerst in de tekst weer op zoek naar **tegenstellingen**, **verklaringen**, **oorzaken en gevolgen**, **voorbeelden of toelichtingen**.

Laat de kinderen zoeken.

De tegenstelling zit vooral in het volgende deel:

Het verschil tussen beide dieren is hun eetgewoonte: een koe geniet van een veld vol grassprietten, terwijl een geit smult van takjes van struiken of jonge bomen.

De verklaringen, oorzaken en gevolgen zitten vooral in het laatste deel:

Takken zijn natuurlijk wat harder dan grassprietten. Ook haalt een geit beter water uit z'n hapje dan een koe. Daardoor heeft een geit hardere, rondere hoopjes.

Voorbeelden of toelichtingen vinden we in de volgende stukjes:

takjes van struiken of jonge bomen, beter water uit z'n hapje

Vul samen met de leerlingen de steunkaart nu in:

wie	De koe en de geit
wat	Over het verschil tussen de poep van de geit en de koe.
waarom	Koe: grassprietten Geit: harde takjes van struiken of bomen Geit: beter water uit zijn hapje

Vat daarna samen: dit is een tekst waarin verklaard wordt waarom de poep van de geit en de koe verschillend zijn. Wie kan er een mooie concluderende zin bedenken? En wie een titel? Graag in eigen woorden.

titel	De geit poept anders dan de koe.
wie	De koe en de geit
wat	Over het verschil tussen de poep van de geit en de koe.
waarom	Koe: grassprietten Geit: harde takjes van struiken of bomen Geit: beter water uit zijn hapje
conclusie	De vorm en structuur van de stinkbommetjes van geit en koe hebben te maken met wat het dieet van het dier is.

Complimenteer leerlingen met de opbrengst. Sta stil bij het volgende: in deze verklarende tekst zagen we een tegenstelling: de geit eet en poept anders dan de koe. Teksten waarin je een tegenstelling ontdekt, kun je vaak in eigen woorden zeggen, door gebruik te maken van de woorden 'hoewel' en 'ofschoon'.

Geef eerst zelf een goed voorbeeld (modellen), zet op digibord:

- Jan en Marieke hebben zin in iets lekkers
- Jan en Marieke nemen beiden wat anders. (vertel dat Jan een blokje kaas neemt en Marieke een dropje)
- Zeg hardop denkend hoe je deze twee zinnen kunt verbinden met 'hoewel' en 'ofschoon'. Mochten leerlingen ideeën hebben: betrek hen bij het voorbeeld.
- Hoewel Jan en Marieke zin hebben in iets lekkers, nemen ze beiden iets anders.
- Ofschoon Jan en Marieke zin in iets lekkers hebben, nemen ze beiden wat anders.

Gaan we weer terug naar de tekst van de koe en de geit.

Laat de volgende zinnen op het bord komen en vraag de leerlingen hoe ze die samen kunnen voegen tot een samengestelde zin met 'ofschoon' en 'hoewel'.

- Koeien en geiten zijn allebei weidedieren.
- De poep van geiten en koeien is heel anders.

Bespreek de ideeën van de leerlingen en schrijf uiteindelijk de twee voorbeeldzinnen op het bord. Let op de goede woordvolgorde, op overbodige woorden, op de komma en de punt én schenk er aandacht aan dat 'ofschoon' en 'hoewel' heel goed vooraan in de zin kunnen staan.

- Hoewel koeien en geiten allebei weidedieren zijn, is hun poep heel anders.
- Ofschoon koeien en geiten allebei weidedieren zijn, verschilt hun poep.

Verwerking

Leg uit wat de bedoeling van werkblad 2 is. Van de leerlingen wordt verwacht de tekst te lezen, na te denken over de vraag of er verklaringen, oorzaken, gevolgen, tegenstellingen, voorbeelden en toelichtingen worden gegeven. Daarna vullen ze in tweetallen de steunkaart in, bedenken ze een titel en een samenvattende concluderende zin. Tot slot schrijven ze een zin met 'ofschoon' en 'hoewel'.

Reflectie

Vraag de leerlingen wat voor een soort tekst dit was: het verklaart waarom baby's van reuzenpanda's aanvankelijk klein zijn. Schenk aandacht aan de tegenstelling tussen de zware reuzenpanda en het lichte baby'tje. Bespreek een selectie van titels en concluderende zinnen.

1

Lees de volgende tekst. Zet een rode streep onder de zinnen waarin je een **verklaring** leest, een blauwe streep onder zinnen waarin je een **oorzaak** leest en een **groene** streep bij zinnen waarin je een gevolg leest.

Een reuzenpandabeerbaby wordt geboren als een klein, roze, kaal beestje van niet meer dan 140 gram. Een volwassen exemplaar weegt ongeveer 100 kilogram. Waarom zijn jongen van reuzenpanda's zo klein? Over waarom een baby panda zo klein is, zijn de meningen verdeeld. De meeste onderzoekers denken dat het aan 't dieet van de moeder ligt. Reuzenpanda's eten namelijk bijna alleen maar bamboe. In bamboe zitten niet zo veel voedingsstoffen. De voedingsstoffen die er wel inzitten, gebruikt de moederpanda vooral om moedermelk aan te maken. Wat overblijft, gaat naar de baby. Die groeit daarom niet zo hard. Daarom wordt het dier na 4 tot 5 maanden al geboren. Het kleine beestje groeit namelijk een stuk sneller door moedermelk! Na twee maanden is een baby panda al twintig keer zo zwaar als bij de geboorte! Jonge panda's blijven nog wel anderhalf jaar bij hun moeder, tot ze groot en sterk genoeg zijn om alleen verder te leven.

Vul de steunkaart samen in:

titel

wie

wat

waarom

conclusie

Maak de volgende zinnen af:

Ofschoon een reuzenpanda een enorm zwaar beest is,

Hoewel een baby panda niet zo snel groeit,

Activiteit 8.3

Duur van de activiteit: 45 minuten

Vorbereiding

- werkblad 3,
- Tekst Klimaatactivist op digibord.

(Uit de Gelderlander)

Steun voor klimaatactivist Lars (12) na ophef: 'Verzet tegen kind met een mening is lekker makkelijk'
ARNHEM - „Ik ken wél kinderen die door hun ouders gedwongen op voetbal moeten, maar geen kinderen die van hun ouders de provincie moeten toespreken.“ Kindercorrespondent Tako Rietveld (40), die al sinds jaar en dag opkomt voor de mening van kinderen, vindt alle ophef die is ontstaan door de actie van de 12-jarige Lars Westra uit Nijmegen eigenlijk wel prima. „Ik ben ergens wel blij dat er door de foute reactie van die PVV-mevrouw zoveel aandacht voor is. Ik hoop dat hierdoor andere kinderen ook op een idee worden gebracht om zich ook te laten horen.“

Woensdag hield de 12-jarige Westra bij provinciale staten van Gelderland een betoog waarin hij opriep om meer geld uit te trekken voor milieumaatregelen. Door PVV-leider Marjolein Faber werd hij weggezet als kindklimaatsofdaat.

„Je ouders hadden je hiervoor moeten behoeden. Je wordt misbruikt“, was haar reactie. „Ik hoop dat je gaat genieten, gaat voetballen, en dat als je wat groter bent je lekker achter de meiden aan gaat, maar laat het maar aan de volwassenen over wat we moeten gaan doen.“

„Lekker makkelijk“, verzucht Rietveld. Hij zegt dat soort reacties wel vaker tegen te komen als kinderen iets zeggen wat volwassenen niet zo goed uitkomt. „Het is voor heel veel volwassenen ongelooflijk lastig als er een kind opstaat dat dingen begint te zeggen waarin het ook nog eens donders gelijk heeft.“ „Ik ken hem echt als een jongen die weet wat hij wil, zijn eigen mening heeft en die zelf de voorgrond opzoekt. Hij wordt echt niet gestuurd door volwassenen.“

- Steunkaart en denkwoordenkaart zichtbaar voor leerlingen.

Doelen

- Leerlingen zijn in staat om in een tekst de tegenstellingen te vinden en in eigen woorden te benoemen.
- Leerlingen zijn in staat om een tekst met tegenstellingen te voorzien van een passende titel, een concluderende zin én in eigen woorden kernachtig samen te vatten.
- Leerlingen zijn in staat een samengestelde zin te vormen met de voegwoorden 'ofschoon' en 'hoewel'.

Inleiding

Soms komt het voor dat kinderen proberen de wereld een beetje beter of anders te maken. Misschien kennen jullie Greta Thunberg wel. Een jong meisje uit Zweden dat probeert aandacht te vragen voor haar zorgen over het klimaat. Dat doet ze bijvoorbeeld door met wereldleiders te praten over het klimaat. Ze roept hen dan op om serieus werk te maken van klimaatbeleid. En ze bezoekt daarbij het Europees Parlement, de Verenigde Naties in New York of het parlement in Frankrijk. Ook in Nederland zijn er jonge mensen die aandacht vragen voor het klimaat. Eén van hen, Lars Westra uit Nijmegen, sprak in 2019 de provinciale staten uit Gelderland toe. Ook hij vroeg om aandacht voor het klimaat.

Instructie

De toespraak van Lars was onderwerp van gesprek in Nederland. In de Gelderlander stond daarover het volgende bericht: we gaan het samen lezen.

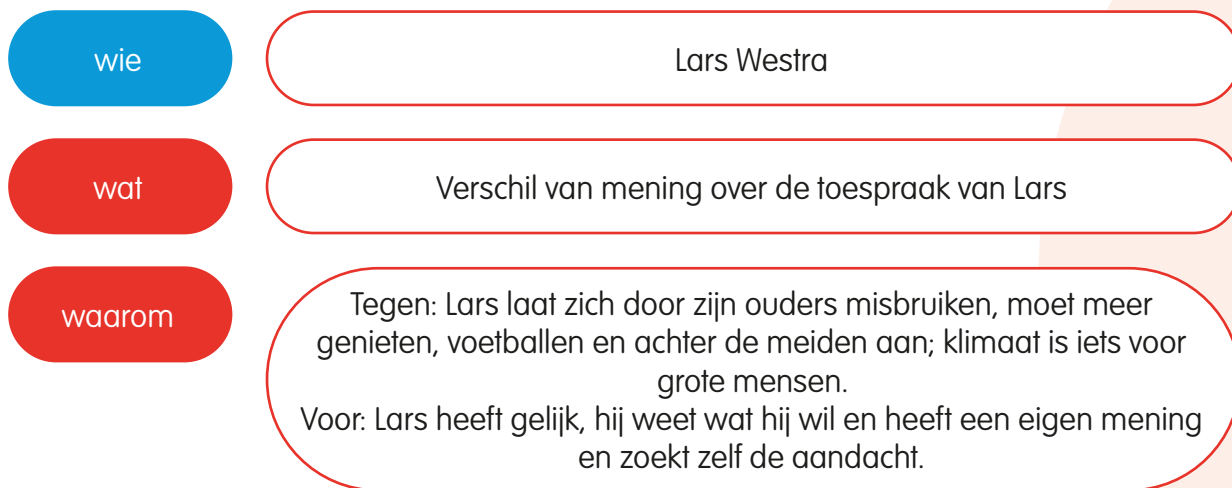
Steun voor klimaatactivist Lars (12) na ophef: ‘Verzet tegen kind met een mening is lekker makkelijk’
ARNHEM - „Ik ken wél kinderen die door hun ouders gedwongen op voetbal moeten, maar geen kinderen die van hun ouders de provincie moeten toespreken.” Kindercorrespondent Tako Rietveld (40), die al sinds jaar en dag opkomt voor de mening van kinderen, vindt alle commotie die is ontstaan door de actie van de 12-jarige Lars Westra uit Nijmegen eigenlijk wel prima. „Ik ben ergens wel blij dat er door de foute reactie van die PVV-mevrouw zoveel aandacht voor is. Ik hoop dat hierdoor andere kinderen ook op een idee worden gebracht om zich ook te laten horen.”

Woensdag hield de 12-jarige Westra bij provinciale staten van Gelderland een betoog waarin hij opriep om meer geld uit te trekken voor milieumaatregelen. Door PVV-leider Marjolein Faber werd hij weggezet als kindklimaatsof- daat. „**Je ouders hadden je hiervoor moeten behoeden. Je wordt misbruikt**”, was haar reactie. „**Ik hoop dat je gaat genieten, gaat voetballen, en dat als je wat groter bent je lekker achter de meiden aan gaat, maar laat het maar aan de volwassenen over wat we moeten gaan doen.**”

„Lekker makkelijk”, verzucht Rietveld. Hij zegt dat soort reacties wel vaker tegen te komen als kinderen iets zeggen wat volwassenen niet zo goed uitkomt. „**Het is voor heel veel volwassenen ongelooflijk lastig als er een kind opstaat dat dingen begint te zeggen waarin het ook nog eens donders gelijk heeft.**” „**Ik ken hem echt als een jongen die weet wat hij wil, zijn eigen mening heeft en die zelf de voorgrond opzoekt. Hij wordt echt niet gestuurd door volwassenen.**”

Besprek met de leerlingen wat voor een soort tekst dit is. Is het een verklarende tekst? Eigenlijk niet echt! Er wordt niet uitgelegd WAAROM Lars aandacht vraagt voor het klimaat. Eigenlijk is het meer een tekst die een tegenstelling laat zien: Tako Rietveld en Marjolein Faber zijn het duidelijk oneens en gebruiken daar allebei argumenten voor. Laten we eens op zoek gaan naar de tegengestelde argumenten. Markeer in kleur welke door **Tako** en welke door **Marjolein** worden gebruikt.

Laten we de steunkaart invullen: eerste wie/wat/waarom, daarna de titel en de conclusie.

Mogelijk titel: ‘Ophef over klimaattoespraak Lars Westra’

Mogelijk concluderende zin: Hoewel Lars Westra opkomt voor zijn mening en daar goed over nagedacht heeft, zijn er ook mensen die vinden dat hij zich niet met grote-mensen-dingen moet bemoeien.

Verwerking

De leerlingen lezen in tweetallen de tekst over vliedschaamte en vliegschuld. Ze geven in kleur aan wat er voor en wat er tegen vliedschaamte pleit. Daarna vullen ze de steunkaart in en complementeren twee zinnen.

Reflectie

Besprek een selectie van titels en concluderende samenvattingen.

1

Lees de volgende tekst.

Wel of niet met het vliegtuig naar Bali, op zakenreis of naar familie in het buitenland? Voor sommige toeristen is dat een moeilijke keus. Ze herkennen zich in het fenomeen 'vlietschaamte'. Het woordenboek legt uit wat vlietschaamte is: 'schaamte die iemand ervaart als hij of zij **gebruikmaakt van een vliegtuig terwijl er minder milieubelastende alternatieven zijn om zich te verplaatsen.**' De meeste reizigers lijken er niet mee te zitten. **Het aantal passagierskilometers groeit wereldwijd met 4,5 procent per jaar.**

Is vlietschaamte terecht? Niet als er puur naar de techniek gekeken wordt, zegt professor Henri Werij. **"Bij vliegtuigen is het brandstofverbruik per kilometer per passagier sinds eind jaren 50 sterk gedaald. Het is nu vergelijkbaar met het verbruik van een moderne auto",** legt hij uit. **"In je eentje met de auto naar Zuid-Frankrijk rijden is slechter voor het milieu dan ernaartoe vliegen."**

Op dit moment is de luchtvaart verantwoordelijk voor ruim 2 procent van de totale CO2-uitstoot. Ondanks de schonere toestellen en de vele ontwikkelingen waar vliegtuigbouwers en universiteiten aan werken, is de verwachting dat de luchtvaart in de toekomst alleen maar zwaarder op het milieu gaat drukken. "De aantallen passagiers en de grote afstanden zijn het probleem", aldus de professor.

We vliegen dus te vaak! Vliegen is niet als roken, drinken of vlees eten. Het is niet puur een individuele keuze. Soms zijn vliegereizen onvermijdelijk vanwege werk, studie of familie in het buitenland. Hoogleraar Dijksterhuis is het daarmee eens, vertelt hij aan de telefoon. "Schaamte is de verkeerde emotie. Dat betekent dat je te druk bent met wat andere mensen van jou vinden. Ik zou het woord 'vlietschuld' beter vinden, omdat er misschien mensen zijn die een schuldgevoel richting het milieu hebben."

Dijksterhuis zegt daar zelf geen last van te hebben. "Ik ben mij bewust van de milieu-impact van vliegen, maar ik vind het veel te ver gaan om opeens niet meer op vakantie te gaan. Er is zoveel onderzoek dat uitwijst dat we gelukkiger zijn als we ons geld aan ervaringen uitgeven - zoals op reis gaan - in plaats van aan spullen. **We moeten wel minder gaan vliegen met z'n allen, maar de meeste winst is te halen bij het zakelijke reizen."**

1 Zoek in de tekst zinnen die vooral over het probleem van vliegen gaan. Kleur die geel. Ga daarna op zoek naar zinnen waaruit blijkt dat het probleem niet zo groot is als vaak beweerd wordt. Kleur die zinnen **blauw**.

2 Vul het steunschema in.

waargaat
het over

wat is het
probleem

waarom

Dat vliegen een probleem is blijkt uit:

Dat het wel mee kan vallen met het probleem blijkt uit:

3 Bedenk nu een passende titel en een samenvatting met een conclusie.

titel

conclusie

4 Maak de volgende zin af:
Ofschoon er milieuvriendelijker manieren zijn om op reis te gaan,.....

Activiteit 8.4

Duur van de activiteit: 45 minuten

Vorbereiding

- Werkblad 4 voor elke leerling.
- Teksten van 'de wolven' klaarzetten op digibord.

Tekst 1

Mensen zijn geen vijanden of prooien van de wolf. Wolven zijn juist bang voor mensen en vermijden contact. Voor de 20e eeuw waren aanvallen in Europa niet gewoonlijk, maar het was wel een alledaags risico. In Frankrijk werden tussen 1580 en 1830 3272 mensen gedood door wolven. Ongeveer 1200 mensen daarvan werden gedood door wolven die de ziekte hondsdolheid hadden. Veel mensen zijn gedood door wolven die deze ziekte hadden. Hierna zijn ook nog veel mensen gedood, maar het aantal nam sterk af. Vanaf 1998 waren er 23 gevallen bekend dat mensen gedood werden door wolven. De meeste slachtoffers vielen in Rusland. Er viel één dode in Zweden. Wolven vallen alleen aan als je ze niet met rust laat of ze hebben hondsdolheid. Toch zijn veel mensen best angstig om door een wolf aangevallen te worden. En boeren maken zich zorgen over hun schapen en geiten die in de wei lopen.

Tekst 2

Zitten we eigenlijk wel op de wolf te wachten? Nederlanders houden van 'wilde' natuur, maar de wolf is wel érg wild. Uit onderzoek blijkt dat een kleine meerderheid van de stedelingen voorstander is van de terugkeer van de wolf. De wolf versterkt het natuurlijk evenwicht. Maar ze zien ook gevaren. Ze zeggen dat ze zelf niet bang zijn voor de wolf. Ze denken wel dat andere mensen uit angst niet meer met hun kinderen of hond de natuur intrekken. Ook zijn ze bang dat andere dieren, zoals reeën of weidevogels, last zullen hebben van de wolf. Boeren vinden de wolf een bedreiging voor hun schapen en honden.

- Denkwoordenkaart zichtbaar in lokaal.
- Steunkaart op digibord.

Doelen

- Leerlingen kunnen op basis van twee bronnen de standpunten over een thema vergelijken, door gebruik te maken van de woorden 'oorzaak', 'gevolg', 'verklaring', 'tegenstelling'.
- Leerlingen kunnen op basis van twee bronnen een eigen tekst schrijven, waarbij ze informatie uit de twee bronnen integreren.
- Leerlingen schrijven in hun eigen tekst samengestelde zinnen met passende denkwwoorden.

Inleiding

Besprek met de leerlingen of ze weten dat de wolf weer in Nederland is. En wat vinden ze ervan? Wat zijn de mogelijke voor- en nadelen? Vertel hen dat we vandaag twee teksten over de wolf gaan lezen en dat we die twee teksten zullen gebruiken om er één samenvatting in eigen woorden van te maken.

Instructie

Lees samen met de leerlingen tekst 1 en daarna tekst 2 over de wolven. Stel nadat de tekst gelezen is, de volgende vraag:

Wat voor een soort tekst is het? De eerste tekst verklaart waarom het niet nodig is om je erg ongerust te maken over de wolf, maar vertelt ook waarom sommige mensen toch zorgen hebben over de komst van de wolf. De tweede tekst werkt de tegenstelling uit tussen natuurliefhebbers en de zorgen over wat er kan gebeuren.

Probeer samen met de leerlingen het eerste deel van de steunkaart in te vullen:

wie

(de wolf)

wat

(wat zijn de voor- en nadelen van de komst van de wolf in Nederland?)

Probeer dan samen met de leerlingen op zoek te gaan in de teksten naar de **voor-** en **nadelen**. Markeer ze in kleur en zet ze daarna in trefwoorden in de steunkaart.

Tekst 1

Mensen zijn geen vijanden of prooien van de wolf. Wolven zijn juist bang voor mensen en **vermijden contact**. Voor de 20e eeuw waren aanvallen in Europa niet gewoonlijk, maar het was wel een alledaags risico. In Frankrijk werden tussen 1580 en 1830 3272 mensen gedood door wolven. Ongeveer 1200 mensen daarvan werden gedood door wolven die de ziekte **hondsdelheid** hadden. **Veel mensen zijn gedood** door wolven die deze ziekte hadden. Hierna zijn ook nog veel mensen gedood, maar het aantal nam sterk af. Vanaf 1998 waren er 23 gevallen bekend dat mensen gedood werden door wolven. De meeste slachtoffers vielen in Rusland. Er viel één dode in Zweden. Wolven vallen alleen aan als je ze niet met rust laat of ze hebben hondsdelheid. Toch zijn **veel mensen best angstig** om door een wolf aangevallen te worden. En **boeren maken zich zorgen over hun schapen en geiten** die in de wei lopen.

Tekst 2

Zitten we eigenlijk wel op de wolf te wachten? **Nederlanders houden van 'wilde' natuur**, maar de wolf is wel érg wild. Uit onderzoek blijkt dat een kleine meerderheid van de stedelingen voorstander is van de terugkeer van de wolf. **De wolf versterkt het natuurlijk evenwicht**. Maar ze zien ook gevaren. Ze zeggen dat ze zelf niet bang zijn voor de wolf. Ze denken wel dat **andere mensen uit angst niet meer met hun kinderen of hond de natuur intrekken**. Ook zijn ze bang dat andere dieren, zoals **reeën of weidevogels, last zullen hebben van de wolf**. **Boeren vinden de wolf een bedreiging voor hun schapen en honden**.

Probeer daarna samen met de leerlingen een titel te bedenken.

wie

(de wolf)

wat

(wat zijn de voor- en nadelen van de komst van de wolf in Nederland?)

waarom

Voordelen: is geen vijand, vermijden contact, goed voor de wilde natuur, goed voor natuurlijk evenwicht.
Nadelen: bij hondsdelheid gevaarlijk, angst bij mensen en boeren, kinderen en honden gaan de natuur niet meer in, slecht voor reeën en weidevogels en schapen en honden.

Verwerking

De leerlingen maken werkblad 4. Daarin wordt van hen gevraagd om een eigen tekst te schrijven. De titel ervan is samen in de klas bedacht. Geef hen mee dat zij in hun tekst de belangrijkste zaken uit de beide wolfteksten moeten gebruiken en dat ze vooral ook eigen zinnen moeten maken. Geef ze als tip mee, dat zij vooral ook de volgende voeg- en denkwoorden kunnen gebruiken: 'hoewel' en 'ofschoon', en 'doordat' en 'waardoor'. Hun tekst sluiten ze af met een concluderende zin.

Reflectie

Laat de leerlingen in tweetallen de tekst aan elkaar voorlezen. Geef ze daarbij de volgende opdracht. Zet een streepje onder de woorden: 'hoewel', 'ofschoon', 'doordat' en 'waardoor'.

Laat daarna één of twee leerlingen die deze woorden gebruikt hebben hun tekst voorlezen.

1

Op het digibord staat de ingevulde steunkaart. Je gaat een eigen tekst schrijven over de wolf. De titel van de tekst staat al op de steunkaart.

Denk aan het volgende:

- Schrijf over de voor- en nadelen van de komst van de wolf in Nederland.
- Maak in je tekst mooie en duidelijk zinnen.
- Gebruik de volgende woorden in je tekst bij een tegenstelling: 'hoewel' of 'ofschoon'.
- Gebruik bij een verklaring de woorden 'doordat' of 'waardoor'.

titel

tekst

conclusie

Activiteit 8.5

Duur van de activiteit: 45 minuten

Vorbereiding

- klaarzetten van de volgende zinnen op digibord:
  - <https://www.youtube.com/watch?v=B1pSan6c8nE> (Waarom is de zee bij ons grijsbruin en niet blauw? | Het Klokhuis).
- Voor ieder een kladblaadje.
- Werkblad 5 voor elke leerling.

Doelen

- Leerlingen zijn in staat tijdens gesproken informatie in trefwoorden aantekeningen te maken.
- Leerlingen zijn in staat om met de genoteerde trefwoorden de kern van de gesproken informatie samen te vatten.
- Leerlingen gebruiken in hun samenvattende tekst de woorden 'als gevolg van'.

Inleiding

Vertel de leerlingen dat we vandaag gaan kijken naar korte filmpjes om er iets van te leren. Omdat je vaak na het filmpje soms al weer vergeten bent wat er gezegd wordt, is het verstandig om tijdens het filmpje aantekeningen te maken.

Instructie

Stel je voor: je kijkt naar een filmpje waarin wordt uitgelegd hoe het komt dat de zee in Frankrijk er blauw uitziet, en in Nederland grijs. De presentator legt dat natuurlijk duidelijk uit. Hoe zou je terwijl je aan het kijken en luisteren bent het belangrijkste kunnen onthouden? Wie heeft er tips?

- Alleen de belangrijkste dingen opschrijven.
- Geen hele zinnen maar belangrijkste trefwoorden noteren.
- In ieder geval kort opschrijven wat het probleem is.
- In ieder geval kort opschrijven wat de verklaring is.

We gaan nu samen kijken naar <https://www.youtube.com/watch?v=B1pSan6c8nE> . Probeer maar eens tijdens het kijken de belangrijkste dingen te noteren.

Bespreek na afloop de ervaringen. Kinderen zullen waarschijnlijk zeggen dat het vlug gaat. Wissel uit welke zaken leerlingen hebben genoteerd. Hanteer de begrippen 'trefwoord', 'probleem' en 'verklaring'.

Laat de leerlingen daarna nog een keer nakijken en geef hen de gelegenheid om nieuwe opmerkingen op hun kladblaadje te noteren.

Wissel daarna opnieuw uit: 'Welke belangrijke woorden heb je erbij gezet?'

Bespreek het volgende: 'Dit is een filmpje waarin een probleem wordt verklaard. Het probleem is de kleur van het water, de verklaring is de manier waarop de zon spiegelt op en onder het water en het water de kleur van de lucht of van dingen onder water aanneemt. We kunnen nu het filmpje mooi samenvatten:

'Als gevolg van de manier waarop de zon de lucht en de kleuren onder water spiegelt, ziet de zee er blauw of grijs uit.'

We gaan in tweetallen oefenen met 'als gevolg van'.

Probeer de twee zinnen maar eens aan elkaar te maken. Begin met 'als gevolg van'.

Het virus is besmettelijk.

Veel mensen worden ziek.

Als gevolg van het besmettelijke virus, worden veel mensen ziek.

Er staan kilometerslange files.

Mensen komen te laat voor hun afspraak.

Als gevolg van de kilometerslange files, komen mensen te laat voor hun afspraak.

Verwerking

Leerlingen maken werkblad 5.

Voordat ze kunnen beginnen, kijken ze samen naar <https://www.youtube.com/watch?v=QOZjarSjDQI>, Waarom eten we geen honden? | Waarom? Daarom! | Het Klokhuis.

Op hun werkblad noteren ze trefwoorden of belangrijke zinnen.

Kijk daarna nog een keer naar het fragment. Leerlingen vullen hun aantekeningen aan. Daarna maken ze de opdrachten.

Reflectie

Wissel uit welke zinnen uiteindelijk bedacht zijn. Schenk aandacht aan het verwijderen van overbodige woorden en aan de volgorde van de woorden. Bij opdracht 4 van werkblad 5 gaat het om een tegenstelling met hoewel: 'Hoewel we eigenlijk geen honden willen eten, stonden ze door enorme honger in de Tweede Wereldoorlog soms wel op het menu.'

Noteer hier je aantekeningen bij het filmpje.

1

Welke vraag wordt in het filmpje beantwoord?

2

En welke verklaring wordt gegeven?

Noteer hier je aantekeningen bij het filmpje.

3

Als gevolg van het feit dat we in onze cultuur van honden houden,

4

Hoewel we eigenlijk geen honden willen eten,

Activiteit 8.6

Duur van de activiteit: 45 minuten

Vorbereiding

- Werkblad 6 voor elke leerling.
- Teksten van het klimaat' klaarzetten op digibord.

Tekst 1

De temperatuur op aarde stijgt. We zijn er nu zeker van dat de laatste jaren de klimaatverandering wordt veroorzaakt door de mens. Door het gebruik van brandstoffen, zoals olie, kolen en gas komt er CO₂ in de lucht en dat is heel erg slecht voor het milieu. CO₂-gas laat namelijk licht wel door, maar warmte niet. Daardoor wordt het steeds warmer op aarde. Door de stijging van de temperatuur smelten de gletsjers en poolkappen waardoor er veel meer water in de zee komt. Dit kan zorgen voor overstromingen. Een warmer klimaat zorgt ook voor veranderingen in neerslag. Als het regent, regent het veel harder en droge gebieden zoals woestijnen, krijgen te maken met nog meer droogtes. Ook voor de planten en dieren is de verandering niet goed. Zij kunnen zich moeilijk of helemaal niet aanpassen aan het klimaat. Vooral de ijsbeer en de zeeschildpad zijn het slachtoffer.

Tekst 2

Het klimaat kan veranderen door verschillende oorzaken. Zo heeft de zon invloed op het klimaat. Je zou denken dat de zon altijd even fel schijnt, maar dat is niet zo. Er zijn namelijk zonnevlekken die er voor zorgen dat de zon feller schijnt. En hoe meer er van die vlekken zijn, hoe meer zonlicht er is. En meer zonlicht zorgt natuurlijk voor een warmere temperatuur. Een andere natuurlijke oorzaak is het uitbarsten van vulkanen. Uit vulkanen komt natuurlijk lava, maar ook een heleboel stof en gassen. Deze zijn heel licht en komen niet op de grond terecht, maar blijven in de lucht. Ze hangen dan als een soort laagje tussen de zon en de aarde in, waardoor het zonlicht moeilijker bij de grond kan komen. Hierdoor wordt het kouder. Deze oorzaken zijn natuurlijk niet altijd even sterk. De zonnevlekken zijn om de elf jaar op hun hoogtepunt en worden daarna weer minder. En vulkanen barsten ook niet elk jaar uit. Zo houdt de natuur zichzelf wel in balans.

- Denkwoordenkaart zichtbaar in lokaal.
- Steunkaart op digibord.

Doelen

- Leerlingen kunnen op basis van twee bronnen de standpunten over een thema vergelijken, door gebruik te maken van de woorden 'oorzaak', 'gevolg', 'verklaring', 'tegenstelling'.
- Leerlingen kunnen op basis van twee bronnen een eigen tekst schrijven, waarbij ze informatie uit de twee bronnen integreren.
- Leerlingen schrijven in hun eigen tekst samengestelde zinnen met passende voegwoorden.

Inleiding

Bespreek met de leerlingen wat ze weten van de oorzaken van de verandering van het klimaat. Wat weten ze al? Noteer in trefwoorden de oorzaken die ze noemen.

Vertel hen dat we vandaag twee teksten over de klimaatverandering gaan lezen en dat we die twee teksten zullen gebruiken om er één samenvatting in eigen woorden van te maken. Vertel voordat de teksten gelezen gaan worden dat er 'een verschil' tussen de teksten zit, een soort 'tegenstelling'.

Instructie

Lees samen met de leerlingen tekst 1 en daarna tekst 2 over het klimaat. Stel nadat de tekst gelezen is, de volgende vraag:

Wat voor een soort tekst is het? Beide teksten verklaren hoe het komt dat het klimaat verandert. Er worden verschillende oorzaken gegeven.

Waarin verschilt tekst 1 van tekst 2? In de eerste tekst gaat het vooral over de invloed van het gedrag van mensen op het klimaat. In de tweede tekst gaat het vooral over natuurkundige verschijnselen die het klimaat beïnvloeden en waar mensen weinig aan kunnen doen.

Probeer samen met de leerlingen het eerste deel van de steunkaart in te vullen:

wie	(de klimaatverandering)
wat	(wat de oorzaken zijn van de klimaatverandering)

Probeer dan samen met de leerlingen op zoek te gaan in de teksten naar de oorzaken. En gevolgen. Markeer de oorzaken in kleur: veranderingen als **gevolg van menselijk gedrag** en veranderingen als **gevolg van natuurverschijnselen**. Markeer de gevolgen **groen**. Zet ze daarna in trefwoorden in de steunkaart.

Tekst 1

De temperatuur op aarde stijgt. We zijn er nu zeker van dat de laatste jaren de klimaatverandering wordt veroorzaakt door de mens. Door het **gebruik van brandstoffen, zoals olie, kolen en gas komt er CO2 in de lucht** en dat is heel erg slecht voor het milieu. **CO2-gas laat namelijk licht wel door, maar warmte niet. Daardoor wordt het steeds warmer op aarde.** Door de stijging van de temperatuur **smelten de gletsjers en poolkappen waardoor er veel meer water in de zee komt.** Dit kan zorgen voor overstromingen. Een warmer klimaat zorgt ook voor **veranderingen in neerslag**. Als het regent, **regent het veel harder en droge gebieden zoals woestijnen, krijgen te maken met nog meer droogtes.** Ook voor de planten en dieren is de verandering niet goed. Zij kunnen zich moeilijk of helemaal niet aanpassen aan het klimaat. **Vooral de ijsbeer en de zeeschildpad zijn het slachtoffer.**

Tekst 2

Het klimaat kan veranderen door verschillende oorzaken. Zo heeft **de zon** invloed op het klimaat. Je zou denken dat de zon altijd even fel schijnt, maar dat is niet zo. Er zijn namelijk **zonnevlekken** die er voor zorgen dat de zon feller schijnt. En **hoe meer er van die vlekken zijn, hoe meer zonlicht er is. En meer zonlicht zorgt natuurlijk voor een warmere temperatuur.** Een andere natuurlijke oorzaak is het **uitbarsten van vulkanen**. Uit vulkanen komt natuurlijk lava, maar ook een heleboel **stof en gassen**. Deze zijn heel licht en komen niet op de grond terecht, maar blijven in de lucht. Ze hangen dan als **een soort laagje tussen de zon en de aarde in, waardoor het zonlicht moeilijker bij de grond kan komen.** Hierdoor wordt het kouder. Deze oorzaken zijn natuurlijk niet altijd even sterk. De zonnevlekken zijn om de elf jaar op hun hoogtepunt en worden daarna weer minder. En vulkanen barsten ook niet elk jaar uit. Zo houdt de natuur zichzelf wel in balans.

Noteer samen met de leerlingen op werkblad 6 de oorzaken en gevolgen.

wie	(de klimaatverandering)
wat	(wat de oorzaken zijn van de klimaatverandering)
oorzaken en gevolgen	Menselijke oorzaken: Natuurkundige oorzaken: Gevolgen:

Bedenk daarna een titel waaruit de tegenstelling tussen de teksten blijkt (Is alleen de mens de oorzaak van klimaatveranderingen?, 'Kan de mens het klimaat beïnvloeden?')

Verwerking

De leerlingen maken werkblad 6. Daarin wordt van hen gevraagd om een eigen tekst te schrijven. De titel ervan is samen in de klas bedacht. Geef hen mee dat zij in hun tekst de belangrijkste zaken uit de beide teksten moeten gebruiken en dat ze vooral ook eigen zinnen moeten maken. Geef ze als tip mee, dat zij vooral ook de volgende voegen- en denkwoorden kunnen gebruiken: 'hoewel' en 'ofschoon', en 'doordat' en 'waardoor'. Hun tekst sluiten ze af met een concluderende zin.

Reflectie

Laat de leerlingen in tweetallen de tekst aan elkaar voorlezen. Geef ze daarbij de volgende opdracht. Zet een streepje onder de woorden: 'hoewel', 'ofschoon', 'doordat' en 'waardoor'.

Laat daarna één of twee leerlingen die deze woorden gebruikt hebben hun tekst voorlezen.

1

Op het digibord staat de ingevulde steunkaart. Je gaat een eigen tekst schrijven over de klimaatverandering. De titel van de tekst hebben we samen al bedacht.

Denk aan het volgende:

- Schrijf over de voor- en nadelen van de komst van de klimaatverandering.
- Maak in je tekst mooie en duidelijk zinnen.
- Gebruik de volgende woorden in je tekst bij een tegenstelling: 'hoewel' of 'ofschoon'.
- Gebruik bij een verklaring de woorden 'doordat' of 'waardoor'.

titel

tekst

conclusie

Activiteit 8.7

Duur van de activiteit: 45 minuten

Vorbereiding

- Klaarzetten filmpje over verschil tussen diesel en benzine: <https://www.youtube.com/watch?v=T1pMGcaS71w>
- Werkblad 7
- Voor iedere leerling een kladblaadje.

Doelen

- Leerlingen zijn in staat tijdens gesproken informatie in trefwoorden aantekeningen te maken.
- Leerlingen zijn in staat om met de genoteerde trefwoorden de kern van de gesproken informatie samen te vatten.
- Leerlingen gebruiken in hun samenvattende tekst de woorden 'ten eerste, ten tweede, ten derde', 'ook is het zo dat, verder is het zo dat, tot slot is het zo dat.'

Inleiding

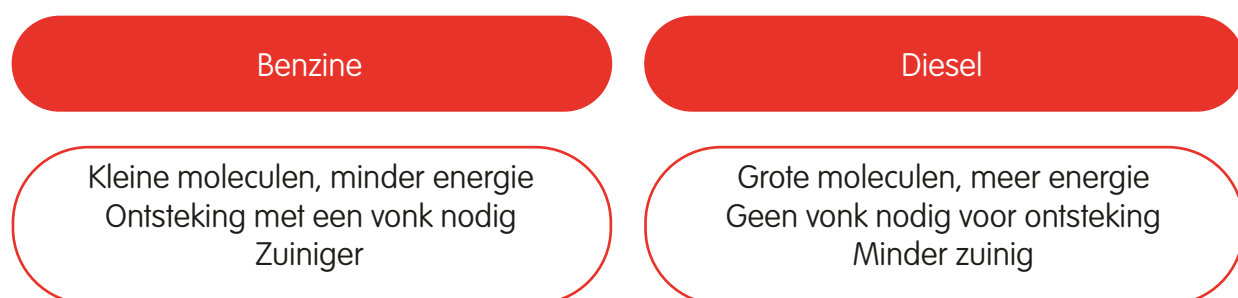
Wie weet nog hoe jij bij een uitleg op bijvoorbeeld een filmpje op een goede manier aantekeningen kunt maken? (Gebruik van trefwoorden, niet lange zinnen noteren, opschrijven wat het probleem is en de mogelijke verklaring).

Instructie

In heel veel filmpjes wordt uitleg gegeven over een probleem. Bijvoorbeeld hoe het komt dat we geen honden eten, of hoe het komt dat de zee een bepaalde kleur heeft. We gaan zo naar een filmpje kijken waar ook weer wat wordt uitgelegd. Maar in dit filmpje worden twee verschillende dingen met elkaar vergeleken. Ik start het filmpje en jullie gaan tijdens het filmpje weer aantekeningen maken.

- Kinderen pakken een kladblaadje en hun pen.
- Start het filmpje: <https://www.youtube.com/watch?v=T1pMGcaS71w>
- Bespreek welke opmerkingen/trefwoorden leerlingen gemaakt hebben.
- Stel samen vast welke twee dingen vergeleken worden (diesel en benzine).

Laat leerlingen daarna het filmpje nog een keer zien. Maar niet nadat u hen erop gewezen hebt dat het bij een vergelijking of tegenstelling handig is met een T-schema te werken. Je kunt dan je opmerkingen direct aan de goede kant zetten. Verklap dat er drie verschillen worden genoemd.

Bespreek samen een aantal voorbeelden van een ingevuld T-schema.

Laat tot slot de leerlingen een samenvattende tekst schrijven. Start met de volgende zin: 'Er zijn verschillen tussen benzine en diesel.' Geef de kinderen als tip mee dat ze gebruik kunnen maken van de volgende woorden: 'Ten eerste, ten tweede, ten derde', 'Ook is het zo dat, verder is het zo dat, tot slot is het zo dat.'

Verwerking

Laat leerlingen kijken naar het filmpje over diabetes: terwijl ze kijken maken ze de eerste aantekeningen (<https://www.youtube.com/watch?v=DljmVfqqj9o>)

Stel daarna samen vast welke vergelijking er in het filmpje gemaakt wordt (verschil tussen diabetes 1 en diabetes 2).
Laat hen daarna op werkblad 7 het T-schema invullen.
Ter afronding kunnen ze de opdrachten van werkblad 7 afronden.

Reflectie

De volgende verschillen worden er in het filmpje genoemd:

- één op de tien suikerpatiënten heeft type 1, negen op de tien heeft type 2.
- Bij diabetes type 1 wordt er helemaal geen insuline meer gemaakt, bij type 2 wordt er wel insuline gemaakt, maar werkt deze niet voldoende.
- De oorzaak van diabetes 2 is de leefstijl (te zwaar, te weinig beweging, roken of leeftijd), bij diabetes is de oorzaak niet de leefstijl of de leeftijd.
- Bij diabetes 2 helpt het om gezonder te gaan leven, bij diabetes type 1 zit er niets anders op dan medicijnen spuiten of met een pompje toedienen.

Ga na welke verschillen leerlingen hebben ontdekt en bespreek een selectie van zinnen die gemaakt is.

1

Diabetes type 1

Diabetes type 2

Schrijf nu (in eigen woorden) samenvattend op wat het verschil is tussen diabetes type 1 en diabetes type 2. Misschien helpt het je om in je tekst de volgende woorden te gebruiken: 'ten eerste, ten tweede, ten derde', 'ook is het zo dat, verder is het zo dat, tot slot is het zo dat.'

Activiteit 8.8

Duur van de activiteit: 45 minuten

Vorbereiding

- Werkblad 8 klaarleggen
- Tekst op digibord:

~~De temperatuur op aarde heel erg stijgt.~~
Doordat de temperatuur op de aarde heel erg stijgt, heeft de aarde natuurlijke oorzaken zoals: vulkaan uitbarstingen en zonneactiviteit maar, we zijn er nu wel echt zeker van dat de klimaatverandering door de mens veroorzaakt wordt. En daar ben ik het wel mee eens. Zelf zet ik de kraan uit als ik mijn tandenpoets en de lampen zet ik uit. De ijsbeer staat by my in de top3. Dus, doordat het warmer wordt op aarde en de poolkappen smelten gaan de ^{lieve ijsberen} ~~ijsberen~~ dood 😞 en dat wil ik niet voor mensen is het gevaarlijk want er komen meer ~~overstromingen~~ overstromingen en vulkaan uitbarstingen. je zet je leven op het spel.

Doelen

- Leerlingen kunnen in een informatieve tekst reflecteren op de kwaliteit van de tekst door er plus- en minpunten over te kunnen vertellen.
- Leerlingen gebruiken in hun reflectie op informatieve teksten begrippen als 'woordvolgorde', 'weglaten', 'voeg- of denkwoord', 'interpunctie', 'duidelijkheid'.
- Leerlingen hebben inzicht in de kwaliteit van hun eigen tekst en kunnen na vergelijking met andere teksten formuleren wat ze een volgende keer anders of beter zouden doen.

Inleiding

Vertel de leerlingen dat we vandaag vooral kijken naar de kwaliteit van een tekst. We gaan samen een tekst lezen en nadenken over de vraag wat goed is en wat beter kan in deze tekst.

Instructie

Projecteer de tekst op het digibord en lees de tekst samen met de leerlingen. Stel daarna de volgende vraag: 'Waar kun je of moet je op letten als je iets over de kwaliteit van een tekst zegt?'

Inventariseer wat leerlingen vinden. Waarschijnlijk zullen zij zich vooral richten op de lagere-orde-processen, zoals spelling, interpunctie en verzorging. Vul in dat geval ook aan met voorbeelden van hogere-orde-processen, zoals stijl, structuur en inhoud.

Maak samen met de leerlingen een schema waarin aan beide aandacht wordt besteed. Dat kan iets opleveren als hieronder:

Verzorging	Pluspunten: Het handschrift is goed te lezen. Er staan niet veel spelfouten in.	Minpunten: Jammer dat er woorden zijn doorgekrast.
Inhoud: klopt de tekst?	Pluspunten: Hij noemt natuurlijke en menselijke oorzaken. Hij geeft ook zijn eigen mening. Hij vertelt wat hij zelf doet om klimaatverandering tegen te gaan.	Minpunten: Er ontbreekt een titel. Er is niet echt een conclusie-zin.
Zijn de zinnen mooi?	Pluspunten: Hij maakt samengestelde zinnen met 'doordat' en 'want'.	Minpunten: De laatste zin is veel te lang, daar had hij beter meer zinnen van kunnen maken.

Verwerking

Leg de kinderen uit dat ze nu in tweetallen plus- en minpunten bij teksten gaan bedenken.

Benadruk dat ze kunnen denken aan de verzorging, aan de inhoud én aan de zinnen. Bij drie teksten formuleren ze plus- en minpunten. Ze bepalen daarna wat de beste, de één na beste, enz tekst is.

Reflectie

Vraag aan leerlingen welke tekst ze het minst goed vonden. Laat formuleren wat hun afwegingen zijn. Stimuleer het gebruik van woorden als 'interpunctie', 'voeg- of denkwoord', 'woordvolgorde', 'duidelijkheid', 'woorden weglaten'.

Vraag hen daarna of ze het moeilijk vonden om hun eigen tekst te vergelijken met deze vier teksten.

Lees samen de vier teksten hieronder. Schrijf op wat jullie goed aan de tekst vinden (pluspunten) en wat je niet goed aan de tekst vindt (minpunten).

1

Het klimaat

Ik vind klimaatverandering slecht want het is niet goed voor de aarde. Omdat het warmer wordt smelten de gletsjers en de poolkappen en als dat zo door gaat dan hebben de ijsberen en pinguïns geen land meer om op te leven en misschien komt Nederland wel onder water te staan als het water blijft stijgen! Het kan door de natuur komen dat de aarde opwarmt, maar het komt ook door de mens, ik vind dat iedereen voor wat minder geld een elektrische auto moet kunnen kopen in plaats van een auto op benzine of we moeten gewoon veel vaker lopen. We kunnen ook meer windmolens en zonnepanelen gebruiken. Misschien als de zonnepanelen mooier worden kopen mensen er meer van.

Pluspunten:

Minpunten:

2

Klimaatverandering is dat de temperatuur op aarde stijgt. Soms komt het door de natuur maar meestal door de mens. Zo heeft de zon bijvoorbeeld ook invloed op het klimaat. Je denkt waarschijnlijk dat de zon altijd even fel schijnt, maar dat is niet zo. Er zijn zonnevlekken die de zon feller laten schijnen. En hoe meer vlekken hoe meer zonlicht. Maar zonnevlekken zijn na elf jaar op hun hoogtepunt en daarna

Pluspunten:

Minpunten:

Je hebt nu één paragraaf geschreven met 4 zinnen. Lees ze nog eens door. Heb je het juiste voegwoord gebruikt bij de zin? Wil je nog iets toevoegen of veranderen? Ben je tevreden over de volgorde van de zinnen?

3

Klimaatverandering is dat de temperatuur op de aarde stijgt en dat vinden wij hier in Nederland niet erg maar in andere landen waar het heel warm is wel want alles droogt uit en dat is niet goed voor het klimaat het klimaat verandert door verschillende oorzaken. Soms komt het door de natuur en of het komt door de mens dus ik vind de klimaatverandering niet goed want door het opwarmen van de aarde smelt de noordpool en de zuidpool en die dieren bijvoorbeeld de pinguïns en de ijsberen. De meeste mensen denken dat de zon altijd fel schijnt maar dat is niet zo, er zijn zonnevlekken. En vulkanen kunnen uitbarsten, dat is wat ik erover denk. Over het klimaatverandering.

Pluspunten:

Minpunten:

4

Ik vind klimaatverandering slecht voor de aarde. Omdat het niet goed is voor de aarde. Omdat het warmer wordt smelten de gletsjers en poolkappen. Daarom is het niet goed. En als het zo door gaat dan hebben de ijsberen en de pinguïns geen land meer om te leven. Dus. Ik vind het niet goed dat het klimaat is veranderd. En misschien komt Nederland onder water te staan!!! CO2 is slecht voor het milieu. Dus daarom moet CO2 stoppen. Het klimaatverandering is niet goed voor dieren en plant. Ik vind dat iedereen minder geld moet uitgeven. Stel je voor er gebeurt wat en er komen steeds meer plannen op de aarde. Dus. Ik vind het klimaatverandering niet z'n goed idee.

Pluspunten:

Minpunten:

De beste tekst vonden we nummer:

De minst goede tekst vonden we nummer:

Mijn tekst lijkt het meest op tekstnummer

Kijk nu naar de tekst die jezelf geschreven hebt. Is deze beter of minder goed dan de teksten hierboven? Want?

Het programma Ik leer mooie zinnen schrijven! is ontwikkeld in de Academische Werkplaats Schrijven Kun je Leren van Iselinge Hogeschool.

Auteurs: Eric Besselink, Dirk Jansen, Nancy van Maanen, Eline Seinhorst en Joke de Vries.

Contact: eric.besselink@live.nl

© Iselinge Hogeschool Doetinchem

